

УДК 347.191.11:65.012.32 (045)

Ю. В. Біляк,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту ім. Й. Завадського, НУБіП

ГМО НА ЕКСПОРТ — ГОЛОВНА ТЕНДЕНЦІЯ ЗБІЛЬШЕННЯ ВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

Y. Biliak,

PhD, Associate Professor, Department of Management, NUBiP

HOME TREND UP CURRENCY IN UKRAINE — GMO ON EXPORT

У ході дослідження визначено, що провідні промислові галузі України мають на сьогодні незадовільні показники розвитку. За останній рік відбулося стрімке зниження експорту нашої держави, скоротилося промислове виробництво, збільшилася кількість збиткових підприємств. У статті автором з'ясовується роль експорту як фактора економічного зростання в Україні у порівнянні з економіками інших країн світу. Порівняно динаміку валового внутрішнього продукту з динамікою експорту товарів і послуг з України та світу, та визначені їх основні тенденції. Визначено, що Україна має значні можливості не лише в якості виробника ГМО, але і в якості експортера генномодифікованих культур. Ринок ГМО є одним з найбільш швидкозростаючих сегментів завдяки постійному підвищенню попиту як зі сторони розвинутих країн, так і зі сторони країн, що розвиваються. Таким чином, доведено виключну важливість сільського господарства, яке потребує найбільш дієвого регулювання та фінансової підтримки для свого подальшого розвитку, оскільки дозволяє впливати на вирішення проблем, пов'язаних із суспільною значущістю галузі, а саме: забезпечення національної продовольчої безпеки, пом'якшення природних та економічних ризиків, збереження навколишнього середовища, гармонійний розвиток сільських територій та виробничої діяльності різних організаційних форм господарювання, задоволення потреб населення в якісних продуктах харчування, розширення експортного потенціалу країни. Тобто сільськогосподарське виробництво при правильному державному регулюванні та достатньому фінансуванні може надати значний поштовх для сталого розвитку економіки країни.

The study determined that the leading industrial sector in Ukraine today are poor indicators of development. Last year there was a sharp decline in exports of our country, industrial production declined, the number of loss-making enterprises. In the article the author turns the role of exports as a factor of economic growth in Ukraine compared with the economies of other countries. The article compared the dynamics of the GDP dynamics of exports of goods and services in Ukraine and abroad, and by their basic trend. Determined that Ukraine has significant opportunities not only as a producer of GMOs, but also as an exporter hennomodyfikovannyh cultures. The market of GMOs is one of the fastest growing segments through continuous improvement of demand both on the part of developed countries and by the developing countries. Thus proved exceptional importance of agriculture, which requires the most effective regulation and financial support for its further development as can influence the resolution of problems related to the field of public importance, namely, to ensure national food security, mitigation of natural and economic risks, environmental protection, harmonious development of rural areas and production of different organizational forms of economic needs of the population in high-quality food products, expanding export potential. That agricultural production with proper government regulation and sufficient funding can provide a significant impetus for the sustainable development of the economy.

Ключові слова: експорт, ГМО, державна підтримка, генномодифікованні культури, економічного зростання, сільське господарство, агрохолдинги.

Key words: export, GMOs, state support, GMOs culture, economic growth, agriculture, agribolding.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Обмін будь-яких товарів на гроші становить сенс функціонування будь-якої економіки. Чим більше товару продається, тим більше грошей надходить безпосередньо в країну. І навпаки, падіння показників на третину — це наближення економічного краху.

Дані по експорту та імпорту товарів і послуг з України і в країну — це головний показник роботи економіки. Якщо експорт товарів і послуг зростає, значить внутрішнє виробництво країни працює, населення працевлаштовано і отримує зарплату. Імпорт товарів і послуг зазвичай показує, наскільки добре працює внутрішнє виробництво. Якщо у

підприємств є необхідні кошти, вони закупають комплектуючі та обладнання за кордоном. Якщо у населення є доходи від щоденної роботи, значить, продаються імпортовані продукти харчування та товари, побутова техніка, автомобілі та інше.

Якщо ж ніхто нічого не виробляє і не продає, показники експорту та імпорту демонструють двозначні "мінуси", а слідом за ними слід обвал оптової та роздрібної торгівлі.

За п'ять місяців 2015 року експорт товарів з України скоротився на 35,9% або на 8,6 млрд доларів у порівнянні з аналогічним періодом 2014 року. Імпорт, у свою чергу, скоротився на 38,8% або на 9,2 млрд доларів.

Частка імпорту товарів з Європи також знизилася на чверть, який в основному був сировин-

ним. Частка техніки, хімпрому, не кажучи вже про харчові продукти з Європи, також знизилася. Загальне зниження показників призвело до позитивного сальдо торгового балансу: імпорту знизився більше, ніж експорт, і за рахунок цього досягнута позитивна величина. Тим не менш, це не той випадок, коли варто радіти. Є величезна різниця між перевищенням обсягів експорту над імпортом в умовах постійного зростання поставок, і нинішнім торговельним балансом України, де імпорту просто провалився більше, ніж експорт.

Що стосується агросектору, то міністерство аграрної політики і продовольства прогнозує збільшення обсягу експорту зернових культур з України в 2015—2016 рр. маркетинговому році (липень 2015 — червень 2016 рр.) до 36 млн тонн з 34,6 тонн, поставлених на зовнішні ринки в минулому МР (маркетинговому році) [4]. Збільшення експорту буде обумовлено зниженням споживання зернових усередині країни, а також великими перехідними запасами зерна.

За останніми даними, Український гідрометорологічний центр прогнозує валовий збір зернових і зернобобових культур в Україні на рівні 59 млн тонн.

На початку липня прес-служба Мінагропрому повідомляла, що українські аграрії, за попередніми даними, експортували рекордні для країни 34,8 тонн зерна за результатами завершеного маркетингового року (МР, липень 2014 — червень 2015 року).

За даними Державної служби статистики, Україна (без урахування тимчасово окупованого Росією Криму) в 2014 році збрала 63,8 млн тонн зернових і зернобобових, що на 2,4% більше, ніж у 2013 році, і є рекордом для країни за роки незалежності [2].

Але, що відбувається насправді? За даними Держстату, за перше півріччя 2015 року український експорт до країн ЄС знизився на 36% [1]. Тобто замість прогнозованого в 2014 році зростання отримали падіння. При цьому з 2014 року ЄС в односторонньому порядку скасував експортні мита для України. Але замість зростання українського експорту спостерігається його падіння. Таким чином, недивлячись на майбутнє, яке прогнозує зріст, за підсумками поточного року, швидше за все, також буде зафіксовано загальне падіння.

Основна причина цього в відсутності якихось передумов для зростання українського експорту в ЄС у майбутньому. Країни Євросоюзу стимулюють власних вітчизняних виробників аграрної продукції, тому їм не вигідно розширювати квоти для українських експортерів.

Отже, зрозуміло, що кожній країні та у будь-якому суспільстві сільське господарство є життєво необхідною галуззю економіки, бо воно зачіпає інтереси буквально кожної людини. Враховуючи, що сільське господарство є специфічною галуззю господарського комплексу, запровадження його раціональної підтримки є одним із основних завдань держави.

Сільське господарство не може за рахунок реалізації своєї продукції отримати дохід, достатній для відшкодування витрат виробництва, збереження земель і соціального розвитку села. Державна підтримка — обов'язкова умова існування і зростання сільського господарства і продовольчого ринку, про що свідчить досвід провідних світових держав.

Фінансова підтримка сталого розвитку сільського господарства дуже важлива, адже такий розвиток гарантує продовольчу безпеку держави, сприяє перетворенню аграрного сектору на високоефективний та конкурентоспроможний сектор економіки на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також забезпечує комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В умовах глобалізаційних процесів в економіці України невирішеними залишаються безліч теоретичних, методичних і практичних питань фінансування сільського господарства.

Вивченням зазначених питань займалися такі вчені, як В.Г. Андрійчук, І.С. Галиця, М.С. Герасимчук, М.В. Гладій, Б.В. Данилів, С.І. Дем'яненко, М.І. Завадський, М.І. Кісіль, А.П. Макаренко, Л.О. Мармуль, А.Ю. Мельник, Б.Я. Панасюк, А.А. Пересада, П.Т. Саблук, В.П. Савчук. Дослідження фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств розглядали у своїх роботах такі відомі вчені-економісти: В. Опарін, І. Павлінова, А. Поддєрьогін, В.В. Глущенко, М.Й. Малик, П.Т., Стукач, М.Й. Хорунжий, В. Юрчишин та інші.

Серед науковців, які досліджували окремі питання правового регулювання використання ГМО в сфері сільськогосподарського виробництва, можна назвати А.П. Гетьмана, В.М. Єрмоленка, С.І. Бугеру, В.І. Лозо, Я.Б. Блюма, Г.М. Коваля, М.О. Медведєву, Л.В. Стутинську-Струк, Я.З. Гаєцьку-Колотило та ін.

Аналіз наукової літератури підтверджує, що стримуючим фактором для розвитку фінансування сільського господарства є нестабільність умов господарювання, що зумовлюється впливом погодних умов, ціновою нестабільністю, змінами в законодавчому і нормативно-правовому регулюванні. Тому у цих умовах особливої уваги потребує системне вирішення проблем сільського господарства та створення відповідного механізму його державного фінансового забезпечення й підтримки сталого розвитку. Значна частина питань, пов'язаних з покращенням фінансування підприємств сільського господарства, ще потребує подальшого дослідження і вирішення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На сьогодні головна проблема падіння обсягів експорту з України зосереджена в структурі нашого експорту. Що ми експортуємо в ЄС на сьогоднішній день? Продаємо чавун. Насамперед, його купує Італія. Вона ж купує наші феросплави. Напівфабрикати зі сталі купує Польща. Українську

кукурудзу купують Іспанія, і в невеликих обсягах — Голландія. Та й то, не стільки собі, скільки з метою реекспорту.

У дуже маленьких кількостях Україна експортує відходи харчової промисловості — їх купує та ж Польща, трохи Угорщина і Франція. І все. Є невеликі поставки кабелів і проводів. Але це невеликі обсяги, швидше, пробні партії. Таким чином, Україна на сьогоднішній момент реально може продавати в ЄС тільки чавун і кукурудзу, та й то виключно як сировину.

Що стосується продажу в ЄС готових українських продуктів харчування, то це практично нереально. Часто проблемою називають відсутність в українських виробників стандартизації. Дійсно, для того, щоб продавати в Європу готові продукти харчування, вони повинні пройти стандартизацію відповідно до євростандартів. Але навіть якщо українські виробники і перейдуть на такі стандарти, то експортувати продукти в ЄС все одно буде проблематично. Квоти, звичайно, є, їх не скасовували, але не в них проблема. Вся справа в понятті "бренд": наше вершкове масло, печиво, шоколад — їх просто не знають у Європі. Для того, щоб їх продати, потрібно спочатку вкласти великі гроші в рекламу, і тільки після цього можна продавати з достатнім прибутком. Це стандартний підхід.

Мало хто знає, що Європа є найбільшим експортером пшениці в світі. Вони можуть, звичайно, купувати нашу пшеницю і продавати її далі. Але це буде забавно. Плюс до всього Європа є найбільшим постачальником картоплі у світі і найбільшим монстром-постачальником сої.

Проблема в тому, що ми постійно сприймаємо Європу промисловою, але ЄС також займає перше місце в світі по виробництву м'яса птиці і є світовим лідером з його експорту. Тому навіть розвиненим галузям складно конкурувати з таким "монстром".

У Європі є виробництво органічних виробів (продуктів без хімії та ГМО). Але, по-перше, для виходу на загальний ринок навіть їх виробникам досить складно пройти сертифікацію. А по-друге, в загальній структурі споживання ЄС органіки займає всього 4%. Тому просувати український експорт без ГМО туди немає сенсу. У країнах ЄС є магазини і навіть цілі напрямки органічних продуктів. Але основна маса продукції, яку купує і споживає населення, — це стандартна продукція.

Що стосується ГМО, то в Європі і так достатньо такої продукції, — в деяких країнах її обсяг досягає 50%. Але така продукція там чітко маркується. Людина, яка заходить в магазин, чітко розуміє, що він купує. Він розуміє, що робить, і навряд чи у нього виникне бажання купувати органіку, яка в 2—3 рази дорожче стандартизованих продуктів.

Українським виробникам буде важко пробитися на європейські ринки, оскільки, з одного боку, там спостерігається невисока частка продуктів без ГМО на ринку, плюс конкуренція з європейськими виробниками, а з іншого — досить низьке споживання органіки населенням через її дорожечу.

За даними Інституту економічних досліджень і політичних консультацій, сплеск українського експорту в ЄС припав на травень 2014 року, — тоді його зростання склало 36,1%. Але з кінця серпня 2014 року, динаміка експорту безперервно погіршується. Чому тоді стався цей сплеск, а пізніше почалося падіння?

Просто тоді в Україні був досить-таки хороший урожай кукурудзи, плюс свою роль зіграв зростання попиту на неї у світі. Це і дозволило нашій країні продати ЄС досить велику партію. Якщо брати по окремих країнах, то продажі української кукурудзи значно зросли в Іспанію. Ми досить багато продаємо її їм, але слід не забувати, що їх ринок теж не безмежний.

І сам процес вирощування досить-таки важкий.

По-перше, кукурудзу спочатку потрібно виростити. По-друге, ми ж не можемо продати всю кукурудзу і при цьому нічого не залишити собі, є ж якісь допустимі межі. Тобто ми продаємо, але є квоти на продаж кукурудзи і пшениці, і ми використовуємо їх повністю. Кукурудзу ми продаємо навіть понад квоту. Але, знову ж, європейські ринки не безмежні, і наші можливості теж мають свій допустимий межі.

Що стосується квот, за даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, у 2015 році використання тарифних квот погіршилось — з 27 квот за принципом "перший прийшов — перший отримав" використано лише 12, з них лише 3 — повністю (сік, крупи, мед) [6]. З 10 квот за принципом імпортерських ліцензій використано 4, причому лише 1 — повністю (кукурудза, пшениця). Таким чином, 21 квота в поточному році не використана. У чому проблема використання виробниками торгових преференцій? Головна причина — в переваженості ринку Європейського Союзу. Йому цікаво продавати свою продукцію в Україну, але не купувати її у неї, тому що в Європі дуже розвинене виробництво сільськогосподарської продукції. З цієї причини на сьогоднішній момент навіть теоретично ми не можемо продавати, наприклад, яйця — Європа сама не знає, куди подіти свої, причому вони у неї достатньо якісні. Україна не можемо вимагати, щоб вони припинили виробляти свої яйця і купували наші. Це абсурд.

Процес створення Зони вільної торгівлі (ЗВТ) ніяк не впливає на обсяги українського експорту в ЄС, тому що ще в травні 2014 р. Європа скасувала всі торгові мита і відстрочила все, що тільки можна, про що написано в Угоді. При цьому Україна не скасувала імпортерські мита на європейські товари, і це, загалом, ніяк не вплинуло на обсяги імпорту. А Європа скасувала мита на експорт, але в цілому нічого так і не змінилось.

Зона вільної торгівлі (ЗВТ) повністю запрацює лише з 1 січня 2026 р., як про це написано в Угоді про Асоціацію [3]. З 1 січня 2016 р. тільки почнеться процес її створення, який триватиме протягом наступних 10 років.

Які ж заходи необхідно впровадити для збільшення експорту з України? Можна попросити ЄС збільшити квоти на пшеницю і кукурудзу за рахунок зменшення або повної відміни якихось інших квот. Це можливо. Тому що у нас практично не використовується квота на кондитерські вироби і на яйця — їх можна зовсім прибрати. А замість них попросити збільшити квоту на пшеницю і кукурудзу.

Те, що китайські імпортери виявляють великий інтерес до продукції українських аграріїв, говорить про те, що вже в найближчому майбутньому Китай може стати одним з найбільших покупців українського зерна. Зараз вони дуже жваво цікавляться питанням того, як їм увійти на український ринок і почати закупівлі наших зернових. Це говорить про те, що Китай може стати великим споживачем українського зерна.

Тим більше, що якість наших зернових постійно підвищується. Це стосується як пшениці, так і кукурудзи. Такі тенденції відзначають, зокрема, японські споживачі.

Японський ринок дуже вимогливий з погляду ГМО та дотримання інших контрактних умов. Тому експорт кукурудзи з України до Японії продовжує зростати.

Але є ще найбільш цікавіший варіант. На міжнародному ринку існує величезний попит на ГМО-культури. Приблизно 68% українських агрохолдингів готові вирощувати генномодифіковані культури в разі їх легалізації в Україні. Такі дані були озвучені на Українському аграрному конгресі в Києві [5]. У той же час приблизно 43% агрохолдингів із земельним банком від 10 до 30 тис га не планують використовувати у виробництві генномодифіковані посівний матеріал. Генномодифіковані культури готові вирощувати всі аграрії, а не тільки агрохолдинги. ГМО-культури володіють тією завидною якістю, що досить стійкі до посух, паразитів і т.ін., дають стабільний і хороший урожай. Тому виробництво вигідно всім аграріям. На міжнародному ринку існує величезний попит на генномодифіковані -культури. Таким чином, Україна цілком може не споживати ГМО-культури сама, а вирощувати їх для експорту.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Донедавна сільське господарство виступало "драйвером української економіки", на нього покладали особливі надії всі державні мужі, починаючи з перших осіб держави. Однак агрохолдинги не схотіли "битися об лід" в умовах подорожчання палива, нереальних кредитних ставок і подальшої загрози обвалів гривні. Тому тільки минулого місяця виробництво зерна скоротилося майже на 70%, а інші показники — в овочівництві та м'ясо-молочної галузі — теж показали мінуси розвитку в першому півріччі.

Катастрофічне падіння експорту означає пропорційне зменшення валютних надходжень в країну. Це ускладнює обслуговування боргів, зовнішніх виплат і так далі. Це також говорить про падіння внутрі-

шнього виробництва: продукція на експорт не проводиться, що побічно говорить про зростання безробіття та кризовому стані української економіки.

Але всі знають і розуміють, що аграрна галузь буде основним постачальником валюти в Україну. І цей тренд не зміниться.

Література:

1. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності за січень — вересень 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Держстату України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
3. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011
4. Україна експортувала 14,5 млн тонн зернових [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/uk/contacts>
5. Украина — крупнейший производитель сои в Европе. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/opinion/1047293>
6. Які обсяги експорту зерна можна очікувати з України? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/comments?pid=2363>

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2015), "Volume of industrial products by activity for January-September 2015", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 Feb 2016).
2. State Statistics Service of Ukraine (2016), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 Feb 2016).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), "The Association Agreement between Ukraine, on one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand", available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (Accessed 20 Feb 2016).
4. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2016), "Ukraine exported 14.5 million tons of grain" available at: <http://minagro.gov.ua/uk/contacts> (Accessed 20 Feb 2016).
5. Kron, M. (2015), "Ukraine — the largest producer of soy in Europe", available at: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/opinion/1047293> (Accessed 20 Feb 2016).
6. Kutsenko, K. and Shtrubenkhoﬀ, Kh.-V. (2010), "What are the volumes of grain exports from Ukraine can be expected?", available at: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/comments?pid=2363> (Accessed 20 Feb 2016).
Стаття надійшла до редакції 17.03.2016 р.